

НАЦИОНАЛНА ХУДОЖЕСТВЕНА АКАДЕМИЯ
ФАКУЛТЕТ ЗА ПРИЛОЖНИ ИЗКУСТВА
КАТЕДРА „ДИЗАЙН НА ПОРЦЕЛАН И СЪГКЛО”

ТЕМА:

**ДЕКОРАТИВНИ ТЕХНИКИ И ТЕХНОЛОГИИ ПРИ ПРОЕКТИРАНЕ НА
ИЗДЕЛИЯ В ДИЗАЙНА НА ФИНАТА КЕРАМИКА**

Докторант: Мариана Ангелова Кочорапова

АВТОРЕФЕРАТ

на дисертация за присъждане на образователна
и научна степен „**ДОКТОР**”

Научен ръководител: проф. Йордан Борисов Стоянов

София 2013

I. ОБЩА ХАРАКТЕРИСТИКА НА ДИСЕРТАЦИОННИЯ ТРУД

Във финокерамичното производство се изработват изделия от непреходен материал, който през годините е доказал своите високи функционални качества и промените, които се извършват са единствено във формата и декора.

Актуалните форма и декор придават на изделията съвременен вид и са носители на изразните средства, чрез които се постигат художествените качества на изделията. Проектирането на форма и декор са част от творческия процес на формоизграждане при проектиране на изделия във финокерамичното производство. Декорирането на финокерамични изделия в промишлени условия е процес, който обединява професионално творческата изява на дизайнера и производствено технологичните условия. В технологичният процес на промишленото производство, декорирането се прилага като последен етап, през който преминават изделията. То им придава завършен вид и художествените достойнства на изделията зависят много от вида на декора. Декорът изпълнява своята роля толкова по-добре, колкото по-добре съответства на формата на изделието. Характерната форма изисква характерен декор. В предприятията за финокерамично производство се прилагат различни методи на декорация. По своята същност те оформят две групи: релефен и плосък декор. Всяка група има различни декоративни техники за прилагане на декора.

Проблемът за качествено и бързо декориране върху различни повърхности на различни керамични изделия винаги търпи развитие. Динамиката на производство изисква едновременно не само високо качество, но и висока производителност. Поради сложността на

изделията в порцелановото производство по отношение на формата основно остава ръчният труд и дори тогава, когато дигитално се изготвят висококачествени копирки (ръчно лепене). Високо качество и висока производителност е постигната най-вече в производството на плоски финокерамични изделия (облицовъчни плочки). Където пътят от проектирането до прилагането на декора се извършва изцяло с помощта на дигиталната технология. Независимо от промените, в производствено технологичните условия в предприятията за финокерамично производство, художественият облик на изделията в този процес зависи единствено от професионалните качества на художника дизайнер.

Подготовката на професионални кадри се осъществява в учебен процес, който се развива и осъвременява в съответствие с технологичните промени в промишлените предприятия. В учебната програма на специалност „Дизайн на порцелан и стъкло“ е включена дисциплина „Ситопечат и декоративни техники“. Разглеждането на темата „Декоративни техники и технологии при проектиране на изделия в дизайна на фината керамика“ е пряко свързано с учебния процес и цели да проследи задълбочено как технологичните промени в производствения процес при прилагане на декора се отразяват на творческия без това да намалява естетическите качества на изделията. Разглеждането на съвременните тенденции при проектиране и прилагане на декора във финокерамичното производство отваря нова страница в учебната програма.

Целта на настоящото проучване е да се изследва цялостното развитие на проектирането и прилагането на декора през годините в дизайна на финокерамичното производство.

Задачите произтичащи от основната цел са да се проучат, опишат и анализират:

- Появата и развитието на керамичната украса и различните декоративни методи.
- Значението на Майсенската манифактура и влиянието ѝ в производството на другите европейски страни.
- Методи на декориране и декоративните техники за прилагане на декор, както и дейности, пряко свързани с прилагането на декора.
- Керамични бои - тяхното съхранение, подготовка за работа и смесване на цветовете.
- Предназначението на декора.
- Взаимоотношенията между форма и декор в порцелановото производство.
- Проектиране на декор.

Историческото проучване, свързано с развитието на декора и декоративните техники, е извършено в периода от възникването на първите керамични съдове до създаването на европейския порцелан и първите европейски предприятия.

Производствената технология за различните изделия в предприятията за финокерамично производство (порцеланови изделия и облицовъчни плочки) е различна, но при проектирането и прилагането на декора има методи, които са еднакви или се различават само по начините, по които се прилагат.

Проучването и анализирането на производствените процеси при проектиране и прилагане на декора, както и проучването на други

дейности, свързани с технологичния процес на декориране са осъществени в рамките на производството на порцелан и облицовъчни плочки. **Границите** се поставят въз основа на факта, че тези две производства използват почти всички декоративни техники за прилагане на декора и също така като предмет на дизайна, финокерамичните изделия от тези производства са в основата на учебната програма по „Порцелан“.

Хронологичният метод е използван в първа глава, където е проследено развитието на керамиката и керамичната украса. За проучването, свързано с декоративните методи и техники за прилагане на декора, е използван **иконографският метод**, тъй като по описанията на керамичните изделия получаваме нужната информация. За написване на дисертационния труд, част от информацията е събрана като са проведени **разговори** със специалисти, които работят или са работили в предприятията за финокерамично производство. Откриването на европейския порцелан е дело на знаменити учени, които са представени в реда на проучването. **Биографичният метод** е използван за проследяване на техния живот и научна дейност.

В процеса на изследване се употребяват думите декор, декорация и технология. За по-голяма яснота на смисъла който влагаме е необходимо да уточним тяхното съдържание.

Думата **декор** има латински произход и означава украса. Под **декор** разбираме - графична, цветна или релефна композиция за украса на изделия от финокерамичното производство.

Когато говорим за "декоративни методи", разбираме "начин на украса".

Понятието "технология" произхожда от гръцките думи "техно" (майсторство, умение) и "логос" (дума, същност, понятие). В тесен смисъл на думата, под "технология" се разбира описание на даден производствен процес.

За целта на проучването е използвана **литература** издавана от автори и научни колективи, работили в областта на керамичното производство и история на изкуството. Проучени са различни справочници и учебници по керамика за специализираните учебни заведения. Събирана е информация от списания и публикации.

Използваната литература е основно на български и руски език, една малка част е на италиански и немски. За превода от италиански са използвани услугите на специалисти от Българска търговско-промишлена палата в лицето на Евгения Борисова Сълева, от немски – Магдалена Георгиева, а от руски език преводът е мой.

Илюстративният материал съдържа снимки на декорирани керамични изделия и съоръжения за прилагане на декора и организиране на работното място. Някои от тях са направени в действащи предприятия. Други са извадени от рекламни издания на предприятия работещи в областта на фината керамика. За илюстриране на процесите при проектиране на декор за порцеланови изделия е използвана информация и материали от личния архив на Спасуна Илиева – дългогодишен декоратор в керамичен завод „Изида“.

II. СЪДЪРЖАНИЕ НА ДИСЕРТАЦИОННИЯ ТРУД

УВОД

ПЪРВА ГЛАВА. Произход и развитие на керамичната украса

1.1. Произход и развитие на керамиката и керамичната украса

1.1.1. Украса на керамичните съдове през предисторическия период

1.1.2. Керамиката на Предна Азия

1.1.3. Развитие на керамиката през IV – I хил.пр.н.е. на остров Крит, островите в Егейско море и Древна Гърция

1.1.4. Етруска керамика

1.1.5. Римска керамика

1.1.6. Византийска керамика

1.1.7. Фаянсово производство в Испания

1.1.8. Майоликата в Италия

1.1.9. Китайски порцелан

1.2. Откриване на европейския порцелан

1.2.1. Откритието на Бьотгер

1.2.2. Създаване на Майсенската манифактура

1.2.3. Създаване на други манифактури

1.2.4. Севър

1.2.5. Херенд

1.2.6. Руска керамика

ВТОРА ГЛАВА. Декоративни техники и технологии за прилагане на декора

2.1. Класификация на керамичните изделия

2.2. Пластична декорация

2.2.1. Декоративни техники за пластична декорация

2.3. Плосък декор

2.3.1. Декориране чрез оцветяване на керамичната маса

2.3.2. Декориране с ангоби

2.3.3. Декориране с цветни глазури

2.3.3.1. Начини на полагане на глазурите

2.3.3.2. Приготвяне на глазурата

2.3.3.3. Видове глазури

2.3.4. Материали и декоративни техники, използвани за декориране на керамични изделия с подглазурна и надглазурна декорация

2.3.4.1. Керамични бои

2.3.4.2. Спомагателни вещества

2.3.4.3. Контролни палитри

2.3.4.4. Четки

2.3.4.5. Техники за декориране

2.3.5. Подглазурна декорация

2.3.5.1. Подбор и характерни особености на изделията за подглазурна декорация

2.3.5.2. Подглазурни бои

2.3.5.3. Четки

2.3.5.4. Ръчно подглазурно декориране

2.3.5.5. Подглазурна украса с аерограф

2.3.6. Надглазурна декорация

2.3.6.1. Бои за надглазурна декорация

2.3.6.2. Ръчно декориране с надглазурни бои

2.3.6.3. Декориране със стоманено перо

2.3.6.4. Закриване на дефекти

2.3.7. Украса с емайли

2.3.7.1. Общи сведения за емайлите

2.3.7.2. Керамични емайли

2.3.8. Галванични покрития върху порцелан

ТРЕТА ГЛАВА. Проектиране на декори за финокерамичното производство

3.1. Характеристика на декора

3.1.1. Керамичен материал

3.1.2. Композиция в декора

3.1.3. Композицията в изобразителните изкуства

3.1.4. Живописната композиция в декора

3.1.5. Графичната композиция в декора и влиянието на графичното изкуство

3.1.6. Скулптурата в декора

3.1.7. Декоративна композиция

3.1.8. Възможности на цветната палитра

3.1.9. Избор на методи и декоративни техники

3.1.10. Производствени условия

3.2. Проектиране

ЗАКЛЮЧЕНИЕ

ПРИНОСИ

Библиография

Речник на използваните понятия

III. ИЗЛОЖЕНИЕ НА ДИСЕРТАЦИОННИЯ ТРУД

В дизайна на фината керамика проектирането на декор е част от процеса на формоизграждане. Дизайнът е проявление на художествено-пластичното творчество, породено от духовната култура и технико-технологическото развитие на промишленото производство. Тази двойствена природа на дизайна определя и

подхода на проучването при разглеждането на декоративните техники и технологиите, прилагани при проектиране на изделия в дизайна на фината керамика. За това в изследването, цялостното развитие на декоративните техники и творческият процес на проектиране се разглеждат не само от технологична, а и от художествена и естетическа гледна точка. Обръща се внимание на професионалнотворческата изява на художника в производствените условия.

Темата на научния труд обхваща голям период от време, в който възниква керамиката, оформя се като занаятчийска дейност и преминава в друга форма на организиран труд – манифактурното производство. Развитието на керамичната украса (декора) и декоративните техники са разгледани в този период, както и в следващия, когато значително се променят условията на производство под влияние на научнотехническия прогрес и се създава промишленото производство. В хода на проучването са търсени факторите, които акумулират развитието на методите за декориране и творческия процес на проектиране. В темата е обърнато специално внимание на художествените изразни средства и влиянието на изящните изкуства при изграждането на декора, оформящ художественият облик на финокерамичните изделия. Научният труд разглежда и други нехудожествени дейности, пряко свързани с технологиите за прилагане на декора.

Изпълнението на задачите е разпределено в три части, където изследваните въпроси са тематично разделени. Към по-важните моменти са приложени и описани снимки, илюстриращи различни работни дейности и декорирани керамични изделия. На базата на постигнатите резултати всяка част съдържа заключителни бележки и изводи.

За изследването на технологичните процеси и ефекта на декоративните техники са изработени керамични образци.

Написването на научния труд цели да разкрие същността на декорирането на финокерамичните изделия, да покаже, че познаването на технологиите предоставя по-големи творчески възможности при проектирането и прилагането на декора. Също така да подкрепи експериментаторския синтез на изящните и приложните изкуства.

При описанието на декоративните техники, художественото им въздействие и проблемите при проектирането на декора, съм използвала опита ми, придобит в производствени условия.

ПЪРВА ГЛАВА

ПРОИЗХОД И РАЗВИТИЕ НА КЕРАМИЧНАТА УКРАСА

В **първа глава**, водени от необходимостта да разкрием кога се появява и как се развива керамичната украса, през какви етапи преминава в своето развитие, в исторически план са разгледани керамични изделия, създадени от гърнчарските майстори през различните периоди на човешката цивилизация. При описанието на керамичната дейност на отделните култури са посочени данни за периода на събитията, географското положение и взаимоотношенията със съседните култури. В изложението по тази глава са използвани описания на керамични украси от художествена и технологична гледна точка. Отбелязани са появата на гърнчарското колело, откриването на цветните глазури, които са важни фактори за нейното развитие. Подробно е описано създаването на първия европейски порцелан от Бьотгер и на Майсенската манифактура. Описана е

украсата на първите порцеланови изделия, проблемите ѝ и стиловете ѝ изяви. Описана е дейността и на други порцеланови заводи от този период.

Украсата на керамичните изделия има дълга история, зародила се в предисторическо време. С развитието на човешката култура през различните исторически епохи, тя прогресира и се променя както от художествена гледна точка, така и от технологична. Историята на керамичната украса е тясно свързана с историята на керамиката. Украсата не може да съществува самостоятелно и самоцелно, нейната поява и реализация се осъществяват единствено върху повърхността на различните керамични предмети. Следователно за да проследим развитието на керамичната украса и появата на различните декоративни техники, е необходимо да следваме историческото развитие на керамиката.

Умението да се съчетават линия, форма и багри е било познато на човека от дълбока древност. Няма строго правило къде и по какъв начин да бъде украсено едно керамично изделие. Украса може да бъде открита, макар и скромно изявена, в самото изграждане на съда, чрез неговата системна правилност и симетрия, в капачетата на гърнета или други съдове, по гърлото или тялото на предмета чрез резки и точки. През различните епохи на културно развитие, в композиционно отношение украсата на керамичните предмети, във вида на релефно или плоскостно цветно решение, преминава от подреждане на прости геометрични линии и подражание на природни форми, до съвършено изразяване на орнаментални композиции от линии, форми и багри.

Всичко започва с уникалните свойства на глините. Пластичността на този материал, податлив на външни механични въздействия и свойството да запази формата си след изсъхване,

впечатляват нашите предшественици. Глината е материалът, който дава възможност пластично да бъдат изобразявани впечатления и познанията за наблюдаваните животни и хора, да изграждат съдове за бита и култови фигурки.

Сътворяването на първите керамични предмети се случва в периода на първобитнообщинния строй.

Най-вероятно първите глинени съдове, самоизсушени на слънцето, груби и несъвършени по форма, са били без украса и тяхната повърхност е носела единствено отпечатъците от пръстите на предисторическия човек.

През епохата на Неолита, когато човешката култура преминава в едно по-високо ниво на развитие, се полага началото на грънчарството.

В тази част изследването разглежда най-важните белези на неолитната керамика и нейната украса, отбелязва преминаването към стилизация на формите и символиката на изображенията. Неолита поставя началото на симетрията и ритъма в композицията.

Голям принос за развитието на керамичното изкуство имат народите от Предна Азия. Изобретяването на грънчарското колело и появата на цветните глазури значително променят облика на създаденото от тях керамично наследство. В описанието на керамичната дейност на тези култури са включени примери, описващи керамичните им съдове, развитието на строителното дело и използването на глазирани керамични тухли за облицовка и украса.

В тази глава е обърнато внимание и на керамиката, създадена през IV-I хил. пр.н.е. на остров Крит, островите в Егейско море и Древна Гърция. Това, с което се помни критската керамика са вазите в стил „камарес” и тези, които са създадени под влияние на

„фресковата“ живопис. Пример за постигнато пълно съответствие между формата и украсата е популярната ваза от Палеокастро с изобразен осмоног.

Гръцките керамици създали забележителна керамика, която се отличавала с изделия, разнообразни по форма и великолепна декорация с уникална техника на изпълнение. Въпреки че познавали глазурите, гръците ги използвали рядко и с ограничени изразни средства за декорация, създавали изделия с висока художествена стойност. В развитието на гръцката вазопис се различават няколко стила: геометричен, ориенталски, чернофигурен, червенофигурен и елинистичен. За да вникнем по-добре в стиловите различия на гръцката керамика, в тази част от историческото проучване на керамичната украса се разглеждат различни съдове, най-характерното за украсата им и техниките за прилагането ѝ. Последователно се разглежда етруската, римската и византийската керамика.

Облика на европейската керамика се променя след навлизането на арабите на Пиринейския полуостров. В Испания се появява фаянсовото производство и първите глазирани плочки са произведени с архитектурна цел в стил „Арабеск“. Създаването на „испано-мавританската“ керамика от историко-художествена гледна точка може да се разглежда като връзка между Изтока и Запада. От Испания фаянсовото производство се пренася в Италия. През Възраждането художествената „майолика“ бележи голям разцвет. Произвеждани са различни изделия с изображения на портрети, пейзажи и сюжетни композиции в орнаментална украса. През XVв. италианските майстори керамици прилагат за първи път нова техника за рисуване върху сурова покривна бяла глазура.

Италианската майоликова техника била пренесена в други европейски страни, предимно във Франция и Холандия. През XVIIв. в Европа станали популярни вази, блюда и други изделия от делфтски фаянс, украсени с изящни рисунки. На делфтските изделия били изобразявани цъфтящи храсти, фантастични птици, различни жанрови сцени и морски пейзажи. Делфтските керамици се научили да произвеждат тънкостенни керамични изделия, приближаващи се по свойства към китайския порцелан. Композиционните решения на украсата също напомняли на китайските вази и съдове. Във времето когато са създадени китайските образци на декорация с подглазурна техника, художниците на фаянс от Делфт все още работили с бяла, покривна глазура.

Първите порцеланови изделия, декорирани с надглазурни керамични бои, са били произведени в Китай. Характерно за китайската надглазурна техника е слабият колорит и емайлоподобен дебел слой боя. Цветната скала на източните надглазурни бои е силно ограничена. Цели серии от съдове имали един оттенък .

Характерно за китайския порцелан през втората половина на XVв. е ярката многоцветна декорация. Вазите и съдовете се отличавали с необикновено разнообразие от форми. На китайските майстори принадлежи откриването на особено красивите декоративни глазури „бича кръв” и „кракле”, използвани за цялостно покритие на изделията.

Сведения за технологията на производство на китайския порцелан проникнали отначало в Персия и Турция, а по-късно и в Европа. Така нареченият „мек” порцелан станал известен в Европа към края на XVIIв. Настоящият „твърд” порцелан бил получен за първи път от алхимика Бьотгер. Неговата дейност и характерните

белези на първият европейски порцелан са описани подробно. Представената информация за дейността на Майсенската манифактура и личностите, допринесли за нейния разцвет, ни помагат да разберем на какво се дължи силното влияние, което тя има в порцелановото производство на другите европейски манифактури. През XVIIIв. порцеланови производства били основани във Франция, Италия, Англия, Белгия, Русия и др. държави.

Порцелановото производство във Франция започнало много по-рано, но изделията на Севър, основан през 1756г., определят своеобразието и достойнството на френския порцелан. През 80-те години на XVIIIв. Севърската манифактура започнала да произвежда ювелирен порцелан. Украсява изделията от подобен род с разноцветни емайли, често имитиращи скъпоценни камъни и перли. Техниката с емайли била извънредно трудна и не получила широко разпространение. Севърската манифактура произвеждала и красиви скулптури, изпълнени в „бисквит“ по модели на знаменити скулптори, и рисунки на художници живописци. В пластичната украса на порцелановите изделия често се срещат фигури, изпълнени по този начин.

Историята на Херенд и неговото порцеланово производство ни предоставят информация за производствените проблеми, които са имали и стиловите направления, в които са работили херендските керамици.

В края на XVIIIв. порцелановото производство в някои страни достигнало много високо ниво на технически качества, форма и декор. Така например за копенхагенския порцелан е характерна подглазурната декорация със соли с необикновено красиви и нежни тонове. Датските художници и скулптори получили всеобщо признание

за създадената анималистична скулптура, украсена с подглазурна декорация.

Интересни за историята на керамиката и керамичната украса са „каменните съдове”. Те се отличавали от майоликата с по-голяма плътност и по-висока температура на изпичане. Каменните съдове се покривали със солни глазури. През XVI-XVIIв. били произвеждани в Белгия и Англия. Английското производство на тези съдове в средата на XVIIIв. достигнало особено развитие благодарение на талантливия керамик Уеджууд. Тази керамика била произвеждана както от бели, така и от оцветени (предимно светлосини) керамични маси. Те представлявали подражание на гръцките вази и били украсени с релефни изображения на древни камеи.

Историята на порцелановото производство в Русия започнало през 40-те години на XVIIIв. Виноградов самостоятелно разработвал рецепти за маси, глазури и бои, стремил се да намери своя път и творчески интерпретирал съществуващите образци. Историята на първия в Русия Императорски порцеланов завод е тясно свързана с неговото име. Развитието на руската керамика и създаването на руския порцелан са подробно описани. Характерно за порцелановото производство е, че неговото развитие се определя в две тенденции – официална, идваща от Императорския завод, и по-демократична, произлизаща от многочислените частни заводи, ориентирани към средните слоеве на населението.

*

*

*

Първото и най-важно за изследването заключение, което трябва да отбележим е, че през разгледания период от създаването на първите керамични изделия до откриването на европейския порцелан

са открити и прилагани всички методи на декориране и почти всички декоративни техники за прилагане на декора.

Цялостното развитие на керамичното изкуство и на керамичната украса е тясно свързано с технологичните открития. Откриването на грънчарското колело и цветните глазури са изключително важни и за развитието на керамичната украса.

Прави впечатление, че реда по който (исторически погледнато) се появяват декоративните методи е същият, по който се прилагат в технологията на производствения процес.

Важно за развитието на декора и декоративните техники са характерните белези на кутурата, влиянието между отделните култури и държави, както и влиянието на различните изкуства.

ВТОРА ГЛАВА

ДЕКОРАТИВНИ ТЕХНИКИ И ТЕХНОЛОГИИ ЗА ПРИЛАГАНЕ НА ДЕКОРА

Във **втора глава** методите на декориране, декоративните техники и технологиите за прилагането им са описани и анализирани по реда, по който се прилагат в производствения процес, като е наблегнато на художествения и естетическия ефект който имат. С подробното им описание се цели да се проследи творческата инициативност на художниците, приемствеността, преминаването на придобития опит от миналото към съвременното финокерамично производство. За постигане на целта е издирена информация за декоративни техники, прилагани при декорирането на изделия от различен керамичен материал в рамките на финокерамичното производство. С описанието на декоративните техники, които вече не

се прилагат, се цели да се провокира творческата инициатива и експерименталната дейност при създаването на художествена керамика. Тази част от научния труд съдържа и информация за нехудожествени дейности, пряко свързани с декорирането на финокерамичните изделия – сортиране и подбор на изделията за подглазурна и надглазурна декорация. Посочени са най-важните характерни особености на керамичните бои, съхранение, приготвяне за работа и смесване на цветовете, което е изключително важно както от технологична, така и от художествена гледна точка. Обърнато е специално внимание на надглазурната декорация, която има най-широко приложение в серийното производство и има най-големи художествени възможности.

За по-голяма яснота на проучването и изследването на декоративните техники и технологиите за прилагане на декора е уточнено кои изделия са финокерамични и как порцеланът и облицовъчните плочки се отнасят към тях. Посочен е реда, по който са разгледани методите и декоративните техники.

В хода на историческото развитие на керамичното изкуство са се утвърдили два метода за декориране на керамичните изделия – пластичен и плосък метод. Двата метода се прилагат успешно и в двете производства за финокерамични изделия (за порцелан и облицовъчни плочки) и много често се използват комбинирано, без това да намалява художествените им качества.

В основата на пластичния и плоския декор стои опита на първите грънчарски майстори. В развитието на керамиката и керамичната украса участват от една страна опита, традицията, приемствеността, изобретателността и творческият потенциал на художника, а от друга – развитието на материално-техническата база. Следователно украсата на керамичните изделия е проявление на

художественото пластично творчество и технико-технологичното развитие на промишленото производство.

Използваните източници съдържат описания на методите, декоративните техники и технологиите, прилагани при декориране на финокерамични изделия предимно от технологична гледна точка, свързана с физико-химичните процеси. Смятам, че за да се изяснят качествата и възможностите им е редно да бъде потърсена и друга страна. За това методите и декоративните техники в това проучване са представени и от гледна точка на художествения и естетическия ефект, който имат. За целта са използвани сравнения с методите на акварелията, маслена и графична техника, използвани при изграждането на живописен или графичен образ.

Декорацията на керамичните изделия е важен краен етап в производството на много видове керамични изделия, особено на порцелановите, фаянсовите, различните видове облицовъчни плочки и на художествените керамични изделия.

От направеното проучване за историята на керамичната украса се вижда, че пластичната декорация се появява първа по повърхността на керамичните изделия. Във финокерамичното производство тя се получава при формообразуването на изделията. Тези два факта ни дават основание да разгледаме първо релефния метод на декориране и различните декоративни техники, прилагани при изграждане на пластичната украса на керамичните изделия.

Пластично може да бъде украсен всеки предмет, независимо от формата и големината която има. Различните изпъкнали и вдлъбнати орнаменти и украшения по повърхността на керамичните изделия изграждат пластичния декор. Той се различава основно от плоската украса както по декоративен ефект, така и по начина на изпълнение.

Ефектът на тази декорация се засилва от получените светлини и сенки. Основното изразно средство е реално съществуващият в пространството обем. В пластичната украса често се срещат скулптурни фигури на човек, птици и животни, които рядко имат чисто декоративно значение и в повечето случаи изпълняват някаква функция – дръжки, капачета, чучури.

Пластичната украса се прилага във всички керамични производства и може да се глазира и оцвети или изпече само на бисквит. Възможностите за подсилване на пластичния ефект, както и технологичните изисквания за глазиране на изделие с пластичен декор са описани в текста.

Във финокерамичното производство пластичният декор се получава чрез отливане, формуване и пресоване на изделията. За реализацията му предварително се изработват калъпи или матрици. Съществуват техники за изграждане на пластичен декор, при които е необходима ръчна намеса и поради тази причина не се използват в серийното промишлено производство. Тези техники са подробно описани и към тях са приложени както снимки на керамични изделия с пластична украса, така и образци на някои от тях за да се покаже декоративният им ефект.

Това са техниките за получаване на цветни релефни изобрежения, инкрустация, ръчно рязане на ажурна декораци, апликация и щампа, резбоване на орнаменти, моделиране.

В керамичното производство тези техники се използват при декорирането на декоративни съдове или изделия със сувенирен характер.

Качествата на керамичните изделия и на пластичната им украса зависи от качеството на глините. Благодарение на пластичността си,

глината е подходящ материал за творческа изява. За да подобрят пластичността и обработваемите качества на глините, керамичните майстори в миналото са ги обработвали сами. В керамичните ателиета за малки производствени серии се използва готово приготвен, пластичен материал. Много често след употреба той се замърсява или при неправилно съхранение изсъхва, за това към тази точка от темата съм описала и най-важното от обработката на глините за подобряване на техните качества.

Вторият метод за декориране на керамични изделия се използва за получаване на плосък декор. Той се извява в различни етапи от производството на изделията с помощта на керамични бои.

Декорирането чрез оцветяване на керамичната маса се извършва в момента на формуване на керамичните изделия. Декорирането по този начин се прилага най-често при оцветяването на финокерамичните маси, като фаянсови и порцеланови, като се цели да се придаде или коригира някакъв цветен оттенък. Особена разновидност на шликерната украса е декоративната техника *pate-sur-pate* (маса върху маса), за първи път разработена и доведена до висока степен на съвършенство в Севърската манифактура през 1860г. Друга разгледана интересна техника е мраморизирането. Тя е древна източна техника, която в Япония е наречена „*nerighe*” и е широко разпространена в Европа, основно в Англия от XVIIIв. насам. За получаването на декоративния ефект се използват различни цветни глини, естествено или специално оцветени. Подреждането на цветните глини в различна последователност при изработването на керамичните изделия води до получаването на различни ефекти.

В историята на художествената керамика, ангобите предшестват всички други оцветители. Те са удобно средство за украса, защото се

приготвят от естествени и достъпни материали.

Декорирането с ангоби се изявява предимно с цел да се повиши естетическата стойност на изделиято. Украсата с ангоби е широко разпространена и използвана от керамичните майстори както в миналото, така и сега и има изключителен ефект, който се постига чрез прилагането на различни цветни и графични техники за нанасяне.

В изследването на декоративните техники и технологиите за прилагане на декора е включено и декорирането с цветни глазури. Използването и оцветяването им е познато на човечеството от дълбока древност. Чрез своя цвят, фактура и декоративни качества, глазурите допринасят за повишаването на естетично-художественото въздействие на керамичните изделия. Най-старата изява на глазурата е като самостоятелно изразно средство. Тя се прилага върху почти всички керамични маси. Глазурите имат голямо приложение при изработването на предмети с утилитарно и декоративно предназначение. Същността на глазурите и начините за нанасянето им е подробно разгледана, като се цели да се уловят различията, породени от материала и търсеният декоративен ефект.

В изследването по този въпрос е включено описание на художествените глазури. В керамичната практика те се използват за декориране на малки серии керамични изделия. При употребата им се търси неповторимият декоративен ефект, който притежават.

След декорирането с цветни глазури са разгледани две декоративни техники, които спрямо глазурното покритие на изделията се определят като подглазурна и надглазурна. За тези техники колоритното въздействие има голямо значение. Изграждането на декоративното изображение се постига посредством керамични бои.

Керамичните бои се състоят от пигменти, флюс или глазура и различни добавки, които се въвеждат за стабилизиране на тона и доброто закрепване на боята върху черепа. Изискванията по отношение на керамичните бои са следните: да запазват цвета на тона си след съответната температурна обработка, да проявяват устойчивост спрямо разтворимото действие на силикатните стопилки, с които влизат в контакт и да могат да се нанасят с помощта на различни методи.

Керамичните бои най-често са два основни вида – подглазурни и надглазурни. Те се доставят за употреба в прахообразно състояние. Преди употреба се смесват със спомагателни вещества, които улесняват използването им.

Използването на различни декоративни техники изисква различно прилагане на боята. Различните спомагателни вещества променят работните свойства и чрез тях се постига лепливост, пластичност и изтегливост.

Контролните палитри имат голямо значение за декорацията. Избора на цвят или оттенък при изграждането на декора се извършва с помощта на контролни палитри. Керамичните бои и цветните глазури в повечето случаи след изпичане рязко променят своите цветове. Те стават по-ярки в следствие на сложните химични процеси, протичащи при повишаване на температурата. Изработването на цветна палитра е важно. Тя съдържа информация не само за цветните тонове, но и за качеството на боята, фирмата производител и за температурните интервали на изпичане.

Декорирането на керамични изделия се извършва чрез прилагането на различни техники. Ръчното рисуване има дълга хилядолетна история, през която са създадени великолепни образци, които будят възхищение и до днес. То има особена притегателна сила

и много художници са привлечени от нея. Ръчното рисуване се използва както при подглазурната, така и при надглазурната декорация и се осъществява с четки и стоманено перо. Рисуването с четка е най-ценният, но и най-скъпият вид декорация, прилага се при изграждането на многоцветни художествени декори. В серийното производство с четка се нанасят кантове или широки ленти – бандове.

В проучването са разгледани и декоративните техники, които се прилагат чрез използването на различни механични способи. Това са декорирането чрез аерограф, декорирането с шаблони и техниките, използвани за декориране на керамични изделия чрез различни полиграфски методи – щампа, литографски метод, ситов и офсетов печат и печат с мастиленоструен принтер. Други изследвани техники са фотокерамиката, декориране чрез разяждане (ецване) и декориране с копирки (декалкомания).

Характерно за подглазурната декорация е, че тя се нанася върху неглазирани керамични изделия със суров или бисквитиран череп. Готовото декорирано изделие се глазира и изпича. Тази декорация е най-трайна, защото е защитена от глазурния слой. Качеството на декор, изпълнен с подглазурна декорация, се определя от предимствата на тази техника в оптично, естетическо и механично отношение.

Изразните възможности при прилагането на подглазурна техника са ограничени, поради факта, че цветът на подглазурните бои преди изпичане не съответства на цвета след изпичането. Неизпечените бои изглеждат по-светли и тебеширени, което затруднява смесването им. Тази декоративна техника не предоставя възможност за пълна живописна моделировка. По време на работа образите се предават в по-условен цвят. Освен затруднение в колорита се получават и затруднения в моделировката. Преливането и нюансирането на тоновете за изобразяване на заоблени форми и

полусенки по тях е много трудно. Това ограничава художника при изобразяване на фигурални композиции или портретни образи. За подглазурна декорация е най-подходящо плоскостното декоративно изобразяване.

Според техниката, която се използва за полагането на декора, подглазурната декорация може да се изпълнява ръчно – с четка, с аерограф или чрез печат, щампа и копирки за подглазурна декорация. Подглазурната декорация може да бъде прилагана заедно с надглазурна. Много често това става като се използва злато и по-рядко надглазурни бои.

Подглазурната декорация се отнася към най-сложните процеси при декориране на порцелан. Трудностите започват още с подбора на изделията след първото (бисквитно) изпичане. Не всеки бисквитиран череп е годен за подглазурна декорация. Поради тази причина, изследването подробно разглежда подбора и характерните особености на изделията.

Боите за подглазурна декорация трябва да издържат на висока температура при глазурното изпичане. Подложени са на химично въздействие от страна на разтопената глазура и пещната атмосфера. Цветовата палитра е ограничена и съдържа неголямо количество красиви тонове. Боите са съставени предимно от окиси на хрома и кобалта или разтворими соли.

В зависимост от температурата на изпичане подглазурните бои могат да се разделят на две групи: нискотемпературни - до 1250°C и високотемпературни - над 1250°C.

В тази част от изследването са разгледани спомагателните вещества за подглазурна декорация и подготовката на боите за

работа. Към подглазурните бои спадат боите – разтвори и моливите за подглазурна декорация.

Качествената и изящна рисунка на подглазурната декорация е зависима и от вида на използваните четки, при които от голямо значение са различните размери, форма и твърдост.

Четките, с които се работи върху сурова глазура трябва да имат по-мек косъм от тези, с които се работи върху бисквитен череп. Твърдата четка отнема част от глазурата и затруднява изпълнението на декора. Както при надглазурната декорация, така и при подглазурната се използват четки от катеричи косъм.

Едни от най-ценните образци на керамичните изделия от миналото, декорирани подглазурно, са рисувани с четка. Рисуването с четка подглазурно е техника, която дава възможност да се създават високохудожествени произведения в керамичната декорация. Художникът има възможност да прояви техническа сръчност и замах, находчивост, творческо въображение и естетически усет към линия, форма и багра. Възможностите за художествен израз при подглазурната декорация с четка не са малки, макар че не всичко може да бъде изпълнено, както с акварел, темпера или маслени бои. Характерно за подглазурното рисуване е, че образите и формите се изпълняват бързо с малки удари на четката и с най-малко изразни средства за моделировка и израз. Рисунката е очистена от излишни подробности и триизмерност.

Украсата на керамични изделия покрити с изпечена глазура, се нарича надглазурна декорация. Във финокерамичното производство, тази техника на художествено оформяне има много широко приложение.

В хода на историческото развитие на керамичното изкуство

надглазурната техника за декориране на керамични изделия се появява последна. През изминалите години след нейното появяване тя претърпява промени, благодарение на които успешно се налага като техника за художествено оформяне на изделията в областта на художествената керамика и на изделията в серийно производство, които са обект на промишления дизайн. Смело може да кажем, че техниката за надглазурно декориране се прилага като последен етап, през който преминават изделията почти във всички финокерамични производства. Причините за нейното успешно налагане като декоративна техника са почти неограничените художествени възможности, които благодарение на технологичните разработки се обновяват и разширяват. На първо място може да посочим цветните възможности – богатата цветна палитра, която непрекъснато се допълва, както по отношение на цветния тон, така и по декоративен ефект.

Надглазурната декорация се нанася върху изделия, покрити с изпечена глазура. Това е другото условие, което много спомага за широкото приложение на надглазурната декорация. При проектиране на украса за финокерамично изделие с изпечена глазура, изборът на декоративна техника за прилагане на декора е улеснен от факта, че върху изпечена глазура се работи по-лесно и при евентуални грешки декорацията може да се отстрани без това да повреди изделието.

Надглазурната декорация може да се прилага ръчно или чрез използването на различни механични способи и технологични съоръжения.

Ръчното декориране се осъществява със специални четки и стоманено перо. Декорирането на изделия чрез използването на различни механични способи е декориране с щампа, аерограф, фотокерамика, копирки, ситов печат и декориране с мастиленоструен принтер. Практиката във финокерамичните предприятия показва, че

много пъти за улеснение на ръчната декорация или за повишаване на художествения ефект на изделията, декорирани с печат, се прилага смесването на две техники.

Ръчното рисуване е най-художествената техника. При нея изграждането на изображенията се постига с четка или перо, което дава възможност за широка изява. Редно е да кажем, че при създаването на свободна рисунка, неангажирана със серийно производство, е възможна употребата на гъба за натупкване и разнасяне на боя, живиписна шпакла за изграждане на цветни петна или графични акценти и остра, метална или дървена пръчка за отнемане на боята чрез щрих или друго изображение. Може да се използва всичко, за което се сетим, стига то да допринесе за качеството на замислената рисунка.

Ръчното рисуване върху изпечена глазура дава възможност творческия процес да продължава до момента, в който получим търсения резултат както по отношение на композицията, така и по отношение на цветните или графични ефекти.

Ръчното серийно декориране с надглазурни керамични бои в предприятията се изпълнява с прима техника. Рисуването с прима техника изисква бързина, прецизност и ловкост при завъртането на четката между пръстите. Декорирането на изделията се извършва направо с четката без предварително скициране.

Правилното вземане на боята е от значение за качеството на рисунката и за постигането на „прима“ ефекта. При работа с капковидна четка, боята се взема с последователни неколкократно движения със завъртане на ляво и на дясно, с привеждане на четката в легнало положение и постепенно навлизане в боята.

Характерните особености на „прима“ техниката са разгледани подробно, като са описани най-важните за нея движения на четките и

възможностите за изграждане на различни изображения. Целта на тези подробни описания е да може по-лесно да се придобие представа как се декорира с тази техника и съответно да се сравни с натуралистичното рисуване.

Тази техника помага да се усети красотата в лекотата на изпълнението и да се почувства разликата в поведението на другите живописни техники, използвани при декориране на порцеланови или други финокерамични изделия.

Използването на перо при ръчно декориране с керамични бои напомня рисуването с туш и перо. Равномерното полагане на контури и свободният щрих, позволяват на художника да декорира прецизно както малки детайли, така и по-сложни графични орнаменти. Стоманеното перо се използва и за полагане на контури на рисунки, които се допълват (дорисуват) с четка или върху вече създадена цветна рисунка да се поставят детайли или малки графични изображения.

Боите за надглазурна декорация, които използваме в съвременното производство, действително имат богата цветна палитра и можем да кажем, че тя съдържа почти всички цветове, които се употребяват в живописа. Цветът на боите в неизпечено състояние се приближава много до истинския им цвят след изпичане. Това им преимущество улеснява подбора на цветовете при изграждане на обемно-пластични живописни изображения.

Температурният интервал на боите в най-общия смисъл е приблизително 600 – 1000°C. В различните финокерамични производства се използват бои с различен интервал. Например най-често използваните надглазурни бои в порцелановото производство са с интервал 740-840°C.

Смесването на цветовете е от голямо значение, както за ръчното декориране (особено за натуралистичната живопис), така и за декорирането чрез печатна техника. За това в изследването подробно са описани всички възможности за смесване на цветовете и за получаване на различни цветни тонове.

Изследването включва и разглеждането на други надглазурни бои като лустри и бои за матово покритие.

За производителите на керамични изделия, надглазурната декорация има голямо значение, от една страна стои художествената стойност на изделията, а от друга количеството и качеството на реализираната продукция на пазара. Този последен етап, през който минават изделията служи и за закриване на дефекти. Познаването на многообразните техники за прилагане на декора, свойствата на надглазурните бои и уменията на художника, могат да променят качеството на продукцията.

В историята на керамичната украса съществува и друг метод за украсяване на керамични изделия, познат от дълбока древност. Емайлирането е техника, използвана от старите египтяни, финикийци, асировавилонци, гърци, римляни, индуси и китайци. С голямо майсторство емайлите са били прилагани върху източноазиатските изделия. В Китай и Япония са сътворени уникални произведения от порцелан, декориран с емайли. На много китайски чаени сервиси може да се види украса с емайли, която в повечето случаи е нанесена като пунктири или линеарни орнаменти, придаващи на плоската надглазурна декорация пластичен ефект.

Декорирането на порцеланови изделия с емайли много прилича на техника на изпълнение на надглазурната декорация, но предизвиква друг ефект в следствие на нанесеният дебел релефен

емайлен слой. Нанасянето на емайлите се различава от нанасянето на надглазурните керамични бои. Вместо с меки четки от катеричи косъм, емайлите се нанасят с тънки пръчици или с малки четки с къс косъм от четина или косъм от крава. В повечето случаи нанесените емайли се използват за оформянето на точки и линии, с които може да се покриват отделни полета или елементи на декора.

Един от начините за декориране, чрез пометаляване на керамичната повърхност е нанасянето на галванични покрития. Покрития от благородни метали нанесени по керамичен път, може да се замени от галваническият способ, който дава възможност да се покриват големи полета със сравнително дебел метален слой. Най-често такова пометаляване се извършва върху порцеланови изделия. За съжаление посребрени по този начин форми, губят от своя характер и приличат на посребрени изделия от кована мед, а не на порцелан.

* * *

От разгледаните методи и декоративни техники, използвани за декориране както на художествена керамика, така за изделия, произвеждани в промишлени условия, се вижда, че има пряка връзка с обмена на двете производства. Декоративните техники, прилагани в промишленото производство, са произлезли от опита на грънчарските майстори и са се развили с участието на технологиите, а познаването на новите техники, създадени за промишленото производство, служи като основа за нови експерименти и обогатяване художествения опит. Връщането към забравените печатни техники може да послужи за нови разработки при декориране на художествени керамични изделия. Отпадането на някои декоративни техники от приложение в съвременното промишлено производство не е от липса на

художествени изразни възможности, а поради несъответствие с темповете на производство.

Познаването на различните декоративни техники и технологиите за прилагането им е гаранция за правилния им избор при проектирането на декор за изделия във финокерамичното производство.

ТРЕТА ГЛАВА

ПРОЕКТИРАНЕ НА ДЕКОРИ ЗА ФИНОКЕРАМИЧНОТО ПРОИЗВОДСТВО

Трета глава разглежда проектирането на декора като част от творческия процес на формоизграждане при проектиране на финокерамични изделия. Разгледано е значението на декора за изделията в порцелановото производство и производството на облицовъчни плочки, и в какви етапи от реализацията на керамичните изделия се прилага декорацията в зависимост от вида на декора. Описани са взаимоотношенията форма-декор и са посочени най-честите изяви на декора по отношение на формата на различните керамични изделия. Основните фактори, с които е необходимо да се съобразява художника при проектирането на декор, а именно: материал, композиционни закономерности, възможност на цветните палитри (глазури), използването на декоративни методи и техники за прилагане на декора (ръчно чрез различни механични способности или комбинирането им) и условията на производство, са разгледани последователно, за да се изясни смисъла на всеки един от тях. Разгледано е участието на живописиста, графиката и скулптурата в декора на порцелановите изделия и облицовъчните плочки.

Пример за това как е протичал творческият процес на проектиране плоския декор за надглазурна декорация, промените в процеса с внедряването на технически усъвършенствания и с промените в технологията на производство, е даден като е описана тази дейност за периода от 1960г. до 2000г. в керамичен завод „Изида“. Показаните за унагледяването материали са от действително внедрени в производството декори. В приложението са показани материали, които са свързани с проектирането на декоративни композиции за порцеланови изделия. От тях може да се види как декоративни орнаменти, характерни за дърворезбата или българските шевици са послужили като основа за създаването на фризиви орнаментални композиции за порцеланови изделия.

Творческият процес на формоизграждане при проектиране на промишлени форми включва създаването на обемно пластичния, графичния и цветния облик на замисления обект. В това изследване разглеждаме как протича и се променя във времето творческият процес на проектиране на декор като цветен облик предназначен за изделие от финокерамичното производство.

Проектирането на декора започва още със създаването на идейните проекти за форма на изделията. Независимо от това какъв декор е замислен, пластичен или плосък, е необходимо време и за неговото разработване, композиционно изграждане, в търсене на съответствие с формата. Дизайнерът трябва да е предварително готов с решения за вида на декора. Различните методи за прилагане на декора се включват в работния производствен процес в различни етапи от реализацията на изделието. Например пластичната декорация се залага още в изготвянето на гипсовия модел така, че тя се появява след отливането, формуването или пресоването на керамичния обект. Подглазурната декорация се нанася на отлято

сурово или бисквитирано изделие, а надглазурната декорация върху изпечена глазура като последен етап, през който преминава изделието в едно производство. Важно нещо, което никога не трябва да се забравя е, че не трябва да се злоупотребява с формата и порцелана като материал, явяващ се подоснова за нанасянето на декора.

Както вече казахме уточнявайки съдържанието на понятието "декор", говорим за украса, която в този случай има за цел единствено да оживи повърхността на изделията. С подходящи композиционни мотиви изпълнен с добре подбрани цветове гами, декорът трябва да подчертава характерните черти и особености на формата.

При проектирането на декор трябва да се отчитат няколко фактора: материал, композиционни закономерности, възможност на цветните палитри (глазури), използване на декоративни методи, техники за прилагане на декора (ръчно, чрез механични способности или комбинирането им) и условията на производство.

Тези фактори са подробно изследване, като е обърнато специално внимание на композицията в декора.

Разгледано е участието на живописната и графичната композиция в декора, както и участието на скулптурата при изграждането на пластичен декор.

Наличието на богата цветна палитра от надглазурни керамични бои предоставя възможност за изграждане на живописни композиции.

Жанровете в живописата са: митологичен, анималистичен, битов, исторически, батален, портрет, натюрморт и пейзаж. Всеки един от тях по-малко или повече е намерил място върху порцелановата повърхност.

Цветни живописни композиции с митологичен сюжет в порцелановата украса се срещат много рядко, но самият жанр е

използван значително повече в украсата на различни керамични изделия.

Различни анималистични композиции, живописно или декоративно изградени, също намират място в украсата на керамичните изделия, а съвременните технологични постижения позволяват и фотографски изображения на животни да бъдат използвани като украса на порцеланови изделия.

За украсата на порцелановите изделия са били използвани и битовия, историческия и баталния жанр.

Примери за присъствието на натюрморта в керамиката се срещат най-често в производството на облицовъчните плочки. Различно плоскостно изградени цветни композиции с натюрморт се предлагат като допълнение към основното производство на плочки с цел да се разнообрази и украси монотонната равнинна повърхност на облицовъчните стени.

Участието на пейзажа в декора е значително по-голямо.

Ако се съди по цветните възможности, то надглазурните бои притежават най-богата цветна палитра и са най-подходящи за използване при създаване на цветна живописна композиция. Цветното изграждане на декора зависи от същите фактори, които имат значение за цветното изграждане на живописното произведение.

Графиката има голям принос за развитието на декора и печатните техники, използвани за възпроизвеждането му. На пръв поглед в декора на порцелановите изделия не се срещат често графични композиции, както декоративните и живописните.

Без да са налице чисти графични композиции в декора, проявата на графични изразни средства може да се открие при внимателен оглед на първите порцеланови изделия в Майсен. В началния период на порцелановото производство художниците в Майсен усилено копирали и подръжавали на китайските образци.

Използването на контур, черен или цветен, е характерно за китайските цветни декори. Вероятно поради липса на достатъчно богата цветна палитра и почти невъзможността от смесване на цветовете, с помощта на контур и щрих, който не винаги върви по формата на изобразявания елемент, се опитвали да изразят обемност и пространственост. Това „подпомагане” на цветните изображения било възприето и от майсенските майстори.

Всъщност най-голямото участие на графиката е в развитието на печатните декоративни техники.

В керамичното производство използването на различните печатни техники е прието да се нарича декориране чрез механични способности, а в някои източници го наричат индустриално декориране. Декоративното оформяне на порцелана по този начин има безспорно икономическо значение.

Приложението на изразните и стиловите особености на произведенията на приложната графика в декора, до голяма степен определя съвременният му облик.

Въвеждането на кръглата скулптура в украсата на различни керамични изделия става постепенно, като най-вероятно това се случва с антропоморфните и зооморфните съдове. В тази симбиоза успешно участват във формоизграждането изобразяван обект и керамичен съд. По-късно скулптурно-декоративни елементи с изящна моделировка се появяват по капците и дръжките на съдовете. Малки скулптурни фигури от бисквит участват в композиционното изграждане на съдовете. Те участват в украсата на керамичните изделия и като самостоятелна фигурална композиция.

Релефът има значително по-голямо участие в керамичната украса. Неговата изява започва със създаването на първите керамични изделия и намира място в съвременното производство на художествена керамика и промишлено създадените финокерамични

изделия.

Релефният декор на порцелановите изделия в повечето случаи е декоративна композиция от пластично изградени елементи.

При създаването на керамични изделия с релефни изображения, художникът трябва да се съобрази с технологичните характеристики на керамичния материал, неговите физико-химични свойства и конструктивните особености на изделието.

Връзката между керамиката и скултурата е подсилена и от историческия факт, че при новосъздадените първи порцеланови производства в Европа е търсено съдействието и опита на моно скулптори по отношение на формоизграждането и украсата на изделията, създадени от новооткрития материал. Почти всяко предприятие е имало в творческия си колектив изтъкнати скулптори, които много често са ръководили художествените отдели.

В тази част от научния труд е разгледана и декоративната композиция, изграждането на декоративен елемент, мотив и орнамент. Разгледано е ритмуването, симетричното и асиметричното построяване на композицията, а също така и контрастното съпоставяне на елементите в нея.

В последната точка изследването разглежда проектирането на декора, неговите първи изяви и обособяването му като съзнателна дейност, свързана с формообразуването на финокерамични изделия, етапите в процеса на проектиране и влиянието на материално-техническата база.

* * *

Като извод от разгледаните фактори, с които е необходимо да се съобразим при проектирането на декор може да кажем, че те са

взаимно свързани и от голямо значение за него. Някои от тях играят важна роля за изразните средства и естетическите качества на декора, а други за неговата реализация и качествено изпълнение.

Създаването на композиционни мотиви – цветни, графични или пластични за украса на финокерамичните изделия е приложна дейност, повлияна в много отношения от изящните изкуства.

Познаването и използването на съвременните технологии при проектиране улесняват творческия процес и в много случаи с използването им се стига до решения, до които не може да се стигне по традиционния начин. Проектирането на декор не зависи от промените в производствените условия, а само се съобразява с тях. Като се има предвид всичко изложено по този въпрос, категорично може да кажем, че проектирането на декор за изделия във финокерамичното производство е и си остава творческа дейност, която зависи изцяло от компетентността на дизайнера, улеснена от съвременните технологии.

ЗАКЛЮЧЕНИЕ

През периода от възникването на керамиката и оформянето ѝ като занаятчийска дейност до преминаването ѝ в друга форма на организиран труд – манифактурното производство и създаването на европейския порцелан са открити методите и почти всички декоративни техники. В следващите години, когато значително се променят условията на производство, под влияние на наукотехническия прогрес и се създава промишленото производство, декоративните техники значително се променят. Новите условия подтикват към творческа и експериментаторска дейност художниците и те създават нови техники, съобразени с тях. Бързите темпове на промишленото производство и до днес са единият от факторите, които стоят в основата на промените, свързани с декоративните техники. Под тяхно влияние новосъздадените отпадат и отстъпват място на по-новите.

Другият фактор, който е от значение за промените на декоративните техники е човекът-творец, който умело се възползва от технологичните открития и ги прилага най-рационално при създаването на художествена керамика. Много често творческият подход при използването на промишлените техники служи за основа на нови технологични разработки за художествено декориране на керамични изделия.

Важно за развитието на декора и декоративните техники в миналото е било влиянието на отделните култури и държави, както и влиянието на различните изкуства. След обособяването на отделните изобразителни изкуства, както и жанровете, в които те се изявяват, значително се променя и облика на декора. Декоративната

композиция в някои случаи отстъпва място или споделя повърхността на керамичните изделия с тематично подбрана жанрова, живописна или графична композиция. Изразните средства на отделните изобразителни изкуства се запазват при проектирането и реализирането на декора. Следователно художественото въздействие на декора зависи от използваните изразни средства.

Проектирането на декор за изделия от финокерамичното производство е творческа дейност, която се проявява в процеса на формообразуване. От направеното проучване се вижда, че проектирането на декора не зависи от промените в производствените условия, а само се съобразява с тях. Художествените му качества се формират от композиционните закономерности и от използваните изобразителни изразни средства, правилно подбраните декоративни техники, съобразени с качествата на материала, от който е изработено финокерамичното изделие. Познаването на декоративните техники и технологиите за прилагането им дава големи творчески възможности при изграждането на декора. Професионализмът в проектирането на промишлени финокерамични изделия трябва да върви редом с изграждането на естетическия вкус на потребителите.

ПРИНОСИ

- Обработването на информацията от различни източници и свежданото ѝ до рамките на конкретното проучване.

- Изследвано е развитието на керамичната украса и възникването на различните декоративни техники и връзката между тях.

- Изследването на методите и декоративните техники е комплексно. Разглеждани са както от технологична, така и от художествено-естетическа гледна точка.

- Изследвано е участието на изобразителните изкуства и сюжетните композиции в декора на порцелановите изделия и на облицовъчните плочки.

- Издирени и описани са декоративни техники, които вече не се прилагат, но са били в основата на развитието на тези, които се използват в съвременното финокерамично производство.

- Проучена и описана е историята на надглазурните керамични бои.

- Проследено е влиянието на графичните техники и създаването на първите деколи с литографски камък.

- Изследвана е връзката на съвременната „прима“ техника с „майсенската маниерна“ живопис.

- Изводите от изследването са направени на базата на различни научни източници и производствен опит.